COLOCVIUL CONSTANTIN BRÂNCUȘI

Încă nu se stinseseră ecourile Simpozionului internațional de muzicologie „George Enescu", organizat în septembrie 1967 la București, în cadrul celui de-al patrulea Concurs și Festival „George Enescu," cînd o nouă întîlnire internațională de anvergură, de data aceasta din domeniul artelor plastice, își începea lucrările.

Este vorba de Colocviul Constantin Brâncuși, organizat în capitala țării noastre de către Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, Uniunea artiștilor plastici în colaborare cu Asociația internațională a criticilor de artă.

Timp de trei zile — la mijlocul lunii octombrie — la Ateneul Român și în Sala mică a Palatului Republicii Socialiste România, și-au dat întîlnire reputați oameni de artă și cultură, critici și istorici de artă din țară și de peste hotare, pentru a cinsti memoria lui Constantin Brâncuși, de la a cărui moarte s-au împlinit 10 ani — și totodată, pentru a dezbate cu acest prilej felurite probleme legate de opera sa, de originile ei, interpretări și explicații noi cu privire la formele inedite pe care le-a dăruit acest mare artist patrimoniului universal al artei, influența lui asupra artei timpului nostru, precum și contribuții la cercetarea vieții și creației acestui „nemăsurat înnoitor al artei mondiale" **cum îl denumesc specialiștii de pe toate meridianele pămîntului.**

În prima zi a colocviului, după ce invitații străini și români au fost salutați, în numele Comisiei de organizare, de către acad. I. Jalea, președintele Uniunii artiștilor plastici, tovarășul Pompiliu Macovei, președintele Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă a subliniat originala și puternica personalitate umană și artistică a marelui sculptor, spunînd printre altele: „Plecat de tînăr de lîngă Jii strămoșești și lucrînd mulți ani la Paris, Brâncuși nu a încetat niciodată să fie puternic legat de arta românească, operele sale purtînd în ele semnele, tîlcurile și formele înțelepciunii și măiestriei artistice seculare a poporului român. Organizarea manifestărilor închinate lui Brâncuși este expresia voinței poporului român de a aduce o contribuție creatoare la dezvoltarea pașnică și îmbogățirea gîndirii umane, la prețuirea marilor artiști, care aparțin prin valoarea lor întregii omeniri, la înțelegere și prietenie, către care tind aspirațiile cele mai nobile ale artiștilor, ale tuturor popoarelor din lume".

Un cald omagiu a adus, prin cuvîntul său, academicianul prof. George Oprescu — decanul de vîrstă al criticii de artă internaționale — directorul Institutului de istoria artelor al Academiei, care a relevat cîteva momente emoționante din legăturile și întîlnirile avute cu Brâncuși, la Paris.

Dl. Jacques Lassaigne, președintele Asociației internaționale a criticilor de artă (A.I.C.A.) a ținut să sublinieze adevărul incontestabil că deși „a trăit mult timp printre noi **(în Franța, n.n.)** el rămîne însă un fiu al poporului român, și tocmai pentru a-l cunoaște mai bine vom face un pelerinaj spre satul țărănesc de unde a izbucnit personalitatea sa legendară, precum și creația-i nemuritoare. El și-a plătit datoria față de patrie, avînd spre toamna vieții ocazia rară oferită unui artist de a-și realiza cele mai nobile aspirații prin înălțarea unor opere monumentale pe măsura poporului său".

Seria luărilor de cuvînt la festivitatea deschiderii colocviului a fost încheiată de criticul de artă Dan Hăulică, după care a urmat un reușit și inedit concert omagial al orchestrei simfonice a Radioteleviziunii Române, care a prezentat lucrări ale compozitorilor Tiberiu Olah și Costin Miereanu, inspirate de opera brâncușiană.

Comunicările prezentate în zilele următoare de către specialiștii români și străini, ca și intervențiile programate sau spontane ale unora dintre invitați, deși nu se pot înscrie în cadrul unei tematici prestabilite, pe secțiuni sau capitole, distincte, au fost totuși axate, în linii mari, pe unele probleme de căpătîi, esențiale, în cadrul cărora însă interferarea exemplificărilor și nu numai a acestora, nu a întîlnit nici un obstacol. Astfel, s-ar putea spune că V. G. Paleolog, Irina Codreanu (Franța), acad. George Oprescu, Bohdar Urbanovicz (Polonia), Mac Constantinescu și S. Geist (S.U.A.) — amintindu-i în ordinea înscrierii la cuvînt — au reconstituit, mai ales, momente biografice, nu fără a aduce însă bineînțeles, și unele contribuții interesante în interpretarea operei (S. Geist și V. G. Paleolog).

Alți vorbitori ca Ion Frunzetti. Mircea Deac, Werner Hofmann (Austria), A. Petringenaru, I. Starzynski (Polonia), vicepreședinte al Asociației internaționale a criticilor de artă, Dan Hăulică, Petru Comarnescu, Dan Grigorescu, Nurullach Berk (Turcia), au făcut analize morfologice, referiri la tradiții străvechi, reușind fiecare în parte să extragă, pornind de la date și parcurgînd căi diferite, sensurile filozofice ale sculpturii lui Brâncuși. Foarte mulți vorbitori au abordat, printre altele, dar cu precădere, tema universalității creației brâncușiene: Carola Giedeon-Welcker (Elveția), G. Marchiori (Italia), Carlo Giulio Argan (Italia), Palma Bucarelli (Italia), E. Hajdu (Franța), T. Spiteris (Franța) secretarul general al Asociației internaționale a criticilor de artă, Ion Vlasiu, Nora Eliasberg (U.R.S.S), N. Argintescu-Amza, L. Vachtova (R.S.C.), B. Brezeanu, Ed. Trier (R.F.a Germaniei).

Cu referire la aceasta voi reda cuvintele rostite la Tg. Jiu pentru radiodifuziune, în fața Coloanei Infinitului, de către profesorul Carlo Argan, de la Universitatea din Roma, autor al unor cărți cu vaste cuprinderi de filozofie a culturii: „Prin Coloana Infinitului a lui Brâncuși, poporul român a dat peste secole o replică genială Coloanei lui Traian" **și, în continuare,** „Columna lui Traian a proslăvit momentul cuceririi de către romani a bazinului mediteranean, în timp ce Coloana lui Brâncuși marchează momentul în care spiritul românesc a cucerit universul".

Interesante și cu revelatoare semnificații de strictă specialitate au fost intervențiile arhitecților Octav Doicescu, Adrian Gheorghiu și Anton Dâmboianu, care au încercat să abordeze probleme specifice domeniului lor de activitate, legate de opera lui Brâncuși, scoțînd fiecare în relief laturi diferite ale aceluiași fenomen: raportul perfect între forma sculpturilor brâncușiene și proporțiile lor spațiale, echilibrul lor ideal.

Poetul și criticul de artă francez René de Solier a adus prin comunicarea sa extrem de succintă o contribuție valoroasă Colocviului C. Brâncuși prin reliefarea „legăturii pasionante — la Brâncuși — între formă și idee, între sculptor și cunoaștere, între viața interioară și concepte sau expresii dominante" **iar Tretie Paleolog, a semnalat că lui Brâncuși îi datorăm drumul spre sculptura cu expresie dublă: vizuală și tactilă.**

O comunicare aparte — prin conținutul ei — a constituit-o aceea a criticului și istoricului literar V. Rîpeanu, care a vorbit despre „Brâncuși în literatura română". Cinstea de a rosti cuvîntul tinerei generații de sculptori români i-a revenit lui Gh. Apostu.

https://biblioteca-digitala.ro

Concluziile pe marginea comunicărilor şi intervenţiilor le-a rostit criticul de artă Mircea Popescu, preşedintele secţiei române a Asociaţiei internaţionale a criticilor de artă, care a subliniat atît importanţa cît şi roadele imediate ale acestui veritabil dialog cu opera marelui sculptor, adevărată exegeză brâncuşiană.

★

Vizitarea unor instituţii muzeale şi a unor expoziţii de artă populară organizate cu prilejul acestei manifestări, a constituit pentru specialiştii de peste hotare o completare fericită a programului Colocviului Brâncuşi. O impresie deosebită a făcut-o tuturor Muzeul de Artă al Republicii, cu bogatele sale colecţii de artă clasică şi modernă, românească şi străină. Oaspeţii au fost darnici în aprecieri elogioase, mulţi mărturisind o neaşteptată surpriză „descoperind la Bucureşti, nenumărate opere de prim rang, aparţinînd patrimoniului celui mai valoros al artei universale". Cuvinte măgulitoare au rostit aceşti competenţi cunoscători de instituţii similare de pretutindeni, pentru modul de organizare şi funcţionare a primului nostru muzeu de artă, pentru splendidul lăcaş în care este adăpostit, ca şi pentru înalta tehnicitate muzeografică, ce asigură operelor de aici, pe lîngă posibilităţile optime de cercetare şi restaurare, excelente condiţii de conservare. De aceleaşi aprecieri favorabile s-a bucurat modul de prezentare, sobru, dar şi de o anume strălucire, a expoziţiei de bază căreia i s-a creat — după opinia d-nei Bucarelli, directoarea Galeriilor de artă din Roma — una din acele ambianţe elevate care adaugă totdeauna un sensibil spor de valorificare muzeografică eficientă a unei colecţii.

După vizitarea Muzeului de artă brîncovenească de la Mogoşoaia, a Muzeului de artă plastică modernă „Zambaccian" şi a expoziţiei bienale de artă populară din Sălile de marmură ale Casei Scînteii, Muzeul Satului a constituit ultimul pas al unei zile cu un program destul de încărcat pentru oaspeţi. Cu toate acestea orice oboseală a fost învinsă, dispărînd ca prin farmec: pătrunsesem pe poarta Hobiţei lui Brâncuşi, pe poarta satului atît de românesc, care a dăruit lumii pe unul dintre cei mai de seamă fii ai săi. Pe uliţele satului, în faţa porţilor din lemn „lucrat", prin ogrăzi şi pridvoare, Colocviul Brâncuşi continua . . . Exemplificările din Sala mică a Palatului, făcute acolo cu ajutorul diapozitivelor, continua şi aici, dar într-un chip nou: pe viu.

Tot în Bucureşti oaspeţii au mai participat la vernisajul a două importante expoziţii de artă plastică, organizate în sălile de expoziţii temporare ale Muzeului de Artă al Republicii. Este vorba de expoziţia „Constantin Brâncuşi", în care a fost expus un număr însemnat de opere originale ale marelui sculptor, aflate în Bucureşti, printre care Rugăciunea şi Cumînţenia pămîntului, două din operele de vîrf şi de răscruce ale activităţii sculpturale a lui Brâncuşi, din epoca afirmării sale, amîndouă unicate şi neciclice — contrar metodicii lui Brâncuşi de reluare a subiectului şi de tratare a lui sub alte şi mereu noi unghiuri „de minte" — cum spune în ultima sa carte eseistul V. G. Paleolog.

O dată cu această expoziţie omagială, a avut loc şi deschiderea festivă a unei expoziţii de pictură şi sculptură, cu lucrări din cele mai recente ale artiştilor noştri plastici, aparţinînd tuturor generaţiilor.

Sculptorul Ion Irimescu la deschiderea „Expoziţiei C. Brâncuşi"

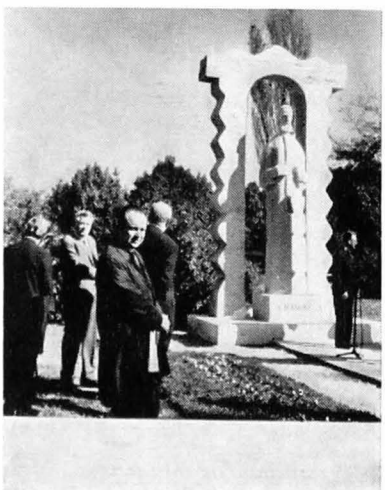

La monumentul închinat artistului.

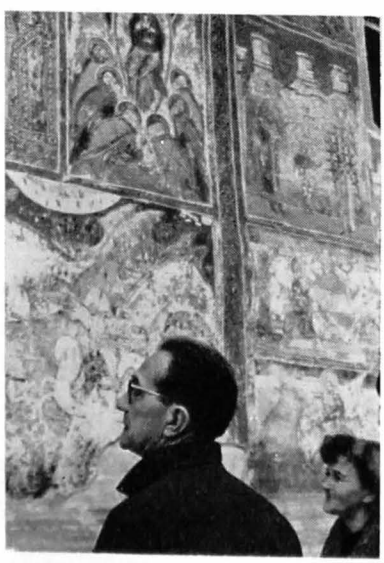

Giulio Carlo Argan la mănăstirea Moldoviţa.

★

Însoţiţi pe tot traseul de către un grup de critici şi istorici de artă români, la 15 octombrie, oaspeţii au plecat cu autocarele într-o lungă călătorie prin ţară: Craiova, Tg. Jiu, Cozia, Sibiu, Lacu Roşu, Bicaz, Piatra Neamţ, Suceava, Sucevita, Moldoviţa, Voroneţ cu întoarcerea prin Bacău, oraşul Gh. Gheorghiu-Dej şi Braşov.

La Craiova, primul obiectiv nu putea fi, desigur, altul decît Muzeul de artă instalat în admirabilul palat baroc construit de arhitectul francez Paul Gottereau, la începutul acestui secol. Aici, oaspeţii noştri s-au reîntîlnit cu unele dintre cele mai reuşite opere ale lui Grigorescu, Luchian, Pallady, Ţuculescu, Anghel, Ghiaţă şi ale altor maeştri români de ridicată valoare artistică avînd totodată prilejul să-l revadă aici pe Brâncuşi, reprezentat de astă dată prin aproape toate lucrările sale din perioada 1905 — 1906 (Cap de copil, Orgoliu, Coapsa, Sărutul) dintre care se disting, de asemenea, ca o operă de răscruce în creaţia lui Brâncuşi Capul de fetiţă (Orgoliu) care a figurat în Salonul de toamnă din Paris în 1906 lucrare - unicat, în bronz, una din mîndriile Muzeului de artă din Craiova. De asemenea, oaspeţii au putut lua parte la inaugurarea în „Casa Băncii" din Craiova a noii Secţii de etnografie a Muzeului regional.

La Tg. Jiu s-a vizitat mai întîi Poarta Sărutului apoi Masa Tăcerii şi Coloana infinită. Demiurgul Brâncuşi trona, în toată măreţia lui, pe acest plai, românesc, captînd pe fiecare „mărgică" a Coloanei, stropii înviluitori de toamnă ai soarelui veşnic . . . Iniţial, după cum rezultă din mărturii, Brâncuşi intenţiona, la rugămintea consătenilor, să ridice, chiar la Hobiţa un monument închinat eroilor de pe Jiu. Hobiţenii doreau un monument ca toate celelalte de pretutindeni

https://biblioteca-digitala.ro

Mircea Popescu, Jacques Lassaigne și Jiri Kotalik, la lucrările Colocviului „Constantin Brâncuși"

la noi, cu un vultur așezat pe o bucată de stîncă. Acest „proiect" l-a nemulțumit pe Brâncuși, făcîndu-l să rostească niște cuvinte care au rămas apoi de pomină în lumea sculptorilor noștri „Toată România — a spus el — e plină de ciori" și a continuat: „eu mă gîndesc să fac altceva". După cîte-și amintește Vasile Brâncuși, nepotul artistului, Brâncuși vroia să facă un monument care să slujească satului nu numai pentru sărbătorirea anuală a Zilei eroilor ci și pentru a crea un loc atractiv, demn de interes pentru cît mai multă lume din alte părți: „O să vină turiști aici, o să construiți hoteluri și restaurante, satul o să se ridice", a spus cu acea ocazie Brâncuși („Itinerar omagial", de P. Anghel).

Am părăsit orașul Tg. Jiu, unde contemplarea omagială s-a împletit atît de armonios cu cea documentară, făcînd popasul următor, la mănăstirea Hurezu, unde am fost primiți cu acea ospitalitate care de veacuri a intrat în „obiceiul pămîntului", devenind nestrămutată tradiție. Admirabila arhitectură din epoca lui C. Brîncoveanu, ca și Muzeul de icoane brîncovenești, recent inaugurat, după reamenajare, în săli spațioase și după principii moderne de ordin muzeografic, la realizarea căruia și-au adus contribuția și unii specialiști în arta medievală românească, a însemnat pentru oaspeții noștri nu numai contactul cu prima mănăstire aflată pe itinerarul călătoriei, dar și primul loc unde au putut constata, pe viu, grija ce se acordă la noi bunei păstrări a edificiilor mănăstirești, legate de istoria patriei, posesoare a unei arhitecturi deosebite și a unor colecții artistice de mare preț.

Înainte de a părăsi Hurezu spre a ajunge la Sibiu am fost invitați în atelierul meșterului olar, atît de cunoscut, Șt. Ogrezeanu, descendent a unei familii de olari vestiți în toată țara, atelier instalat chiar în incinta mănăstirii.

La Sibiu, firește, obiectivul principal al popasului, era Muzeul Brukenthal, vechiul așezămînt de cultură și artă din orașul de pe malul Cibinului, care-și sărbătorea, în acele zile o glorioasă aniversare: 150 de ani de la înființarea și deschiderea sa. Participanții la Colocviul Brâncuși au fost invitații de onoare la festivitățile prilejuite de această sărbătorire, care s-a inaugurat cu un concert de muzică clasică și preclasică, susținut de orchestra de cameră a filarmonicii din Cluj și de prodigioasa formație corală „Madrigal" din București, în sala cu ornamentație în stilul secolului al XVIII-lea din clădirea muzeului. Îndeosebi au reținut atenția și au încîntat, colindele și melodiile străvechi, executate cu rară sensibilitate și strălucire, de către corul „Madrigal".

În a doua zi a ședерii noastre la Sibiu, în cadrul desfășurării festivităților ocazionate de aniversarea Muzeului Brukenthal, împreună cu oaspeții sosiți din întreaga țară, participanții străini la Colocviul Brâncuși au luat parte la inaugurarea Muzeului etnografic al tehnicii populare, organizat — ca secție distinctă — în parcul natural Dumbrava Sibiului. Noul muzeu în aer liber — domeniu în care România posedă numeroase și exemplare realizări — este o unitate specializată pe profilul tehnicii populare țărănești, prezentînd istoria acesteia. Exponatele sînt constituite din felurite ateliere artizanale și instalații tehnice autentice provenite din întreaga țară. Transplantarea și reconstruirea lor s-a făcut cu maximă fidelitate, obținîndu-se în această privință, un rezultat demn de toată lauda, putîndu-se cu ușurință învedera dezvoltarea ulterioară, riguros proiectată și planificată. Actualelor obiective transferate în muzeu — mori cu mijloace de măcinare manuale, morilor de apă, de vînt, diferitelor teascuri — li se vor alătura, în splendidul parc, pe malul lacului, într-un viitor apropiat, atelierele prelucrătoare a atît de diverselor materii prime autohtone utilizate la noi, încă din vremuri imemorabile.

Oaspeții noștri nu au putut să nu remarce, pe lîngă aspectul tehnologic de impresionantă simplitate în unire echilibrată cu motivele ornamentale implantate armonios unor forme, cel mai adesea, moderne.

Vizitarea Muzeului Brukenthal, a colecțiilor sale de artă plastică universală și românească, a secției de artă populară și de icoane pictate pe sticlă — artă tradițională a poporului român — a încheiat în mod fericit programul nostru sibian.

Traversînd mijlocul Transilvaniei, cu o scurtă oprire la Sighișoara, la Muzeul de istorie medievală; la Bicaz și Piatra Neamț, cu gîndul la ținta finală a acestei călătorii — au fost parcurși, în total, peste 2 000 de km — mănăstirile din nordul Moldovei.

În nordul Moldovei s-au vizitat numai trei din mănăstirile pe care ni le propusesem: Sucevița, Moldovița și Voroneț. Acestea, cu toate deosebirile — de ordin istoric, artistic, arhitectonic — dintre ele, fără îndoială că au, un anume numitor comun, binecunoscut de noi toți, dar foarte ușor sesizat, în concluziile lor și de către fiecare dintre oaspeți: ele realizează pe un plan superior sinteza cea mai pregnantă în pictură, arhitectură și peisaj.

Ceea ce i-a uimit pe oaspeți, este măiestria zugravilor noștri din vechime, care le-a permis să distribuie cu atîta judiciozitate, în fresce, figurile și scenele, încît acestea, pun în valoare, în primul rînd, proporțiile armonioase ale bisericii, scoțînd în relief virtuțile ei arhitectonice. La fel de uimitoare, misiunea de liant a culorilor între elementul arhitecturii și cel al cadrului peisagistic. S-a observat, de asemenea, și a fost explicată, multitudinea motivelor decorative, în mare majoritate florale și nu geometrice, tocmai spre a înscrie pictural în echilibru ideal cu peisajul și, în același timp, cu decorația și podoabele specifice costumului și țesăturilor din aceste părți ale țării.

Astfel s-a epuizat Colocviul Brâncuși, programul și ordinea de zi.

Rezultatele și urmările — desigur — pozitive, figurează pe ordinea de zi a viitorului.

VIOREL OPREA

https://biblioteca-digitala.ro